

Osmdesát pět let Jana Balhara

Dne 12. června oslavil 85. narozeniny jeden z předních představitelů české lingvistiky, dialektolog, syntaktik a polonista PhDr. Jan Balhar, CSc.

Jan Balhar se narodil ve Slezsku v obci Březová, která se nachází v jižní části bývalého opavského okresu. Maturitní zkoušku složil na gymnáziu v Opavě; další studia jej zavedla na filozofickou fakultu do Brna. Zde vystudoval češtinu a polštinu, mezi jeho učitele patřili například Jaroslav Bauer, Adolf Kellner, Václav Machek nebo František Trávníček. Po absolutoriu roku 1956 nastoupil Jan Balhar do brněnského dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český tehdejší Československé akademie věd a s tímto oddělením je spjat dodnes; v letech 1983–1992 působil jako vedoucí pracoviště. Spolupracoval rovněž s filozofickou a pedagogickou fakultou, externě vedl přednášky a cvičení z dialektologie, normativní a polské gramatiky, dále působil jako vedoucí a konzultant disertačních, doktorských a diplomových prací, zastával funkci člena Vědecké rady FF MU a oborových rad doktorského studia FF MU. Nelze opomenout ani jeho aktivní činnost v redakčních radách periodik *Naše řeč* a *Universitas* a dlouholeté vedení jazykové poradny ÚJČ AV ČR v Brně.

Jazykovědná činnost Jana Balhara je skutečně bohatá, v našem článku se pokusíme připomenout to nejdůležitější.

V centru Balharova vědeckého zájmu vždy stála a nadále stojí dialektologie. V jejím rámci se Jan Balhar zaměřil zejména na syntax, jeho bádání vyvrcholila knižní monografií *Skladba lašských nářečí* (1974). Tato publikace navazuje na tradice tzv. brněnské syntaktické školy (zejména na dílo Jaroslava Bauera) a je dodnes ceněna pro důsledný popis syntaktické stavby a rozvržení syntaktických prostředků slezských dialektů. Jazykové situaci v rodném Slezsku se Jan Balhar věnoval v řadě prací; vedle dialektů zkoumal městskou mluvu v Opavě a Příboře i vývoj jazyka v pohraničí. Řadu nových poznatků obsahují mimo jiné články věnované nářečným tvarům zájmen a adjektiv a některým příčinám územního členění nářeční slovní zásoby.

Jméno Jana Balhara je spojeno s několika významnými kolektivními díly, na nichž se podílel jako spoluautor či jako redaktor. Můžeme z nich jmenovat stále užívanou příručku *České nářeční texty* (1976), podávající charakteristiku dialektů českého národního jazyka, publikaci *U nás ve Vídni. Vídeňští Češi vzpomínají* (1999), která se zabývá běžnou mluvou vídeňských Čechů, a v neposlední řadě *Encyklopedický slovník češtiny* (2002), kde Jan Balhar zpracoval rozsáhlé heslo *Skupina nářeční slezská* (vedle něj má podíl na hesle *Enkláva českého jazyka*). Nejnověji spolupracoval na popularizační knize *Čeština nově od A do Ž* (2016). V současnosti se podílí – coby člen autorského kolektivu a recenzent – na elektronickém *Slovníku nářečí*

českého jazyka. Tento slovník vzniká od roku 2011 v dialektologickém oddělení ÚJČ AV ČR v Brně a klade si za cíl lexikograficky zpracovat slovní zásobu dialektů na území Čech, Moravy a Slezska z období posledních 150 let. Jan Balhar pro *Slovník* vytvořil 480 hesel.

Kolektivní publikace, s níž je jeho jméno spjato nejúžejí, je bezesporu stěžejní dílo české dialektologie, *Český jazykový atlas* (1. díl 1992, 2. díl 1997, 3. díl 1999, 4. díl 2002, 5. díl 2005, *Dodatky* 2011). Práce na šestidílném *Českém jazykovém atlasu* provázejí Jana Balhara celý život. Účastnil se již přípravných fází; je spoluautorem uznávané koncepce i *Dotazníku pro výzkum českých nářečí*, využívaného při výzkumu. V 60. a 70. letech 20. století se aktivně spoluúčastnil přímých terénních výzkumů na Moravě a ve Slezsku (zkoumal v 64 venkovských a 17 městských bodech) i na českých jazykových ostrůvcích v bývalé Jugoslávii. Působil (nejprve společně s Pavlem Jančákem, později samostatně) jako vedoucí autorského kolektivu: pod jeho vedením vzniklo téměř 1600 map a komentářů – sám Jan Balhar je autorem přibližně čtvrtiny z nich.

Za práci na *Českém jazykovém atlasu* a celoživotní dílo obdržel Jan Balhar v roce 2011 čestnou oborovou medaili J. Dobrovského.

Oslavenec Jan Balhar ovšem není jen mimořádný vědec, je to také nesmírně laskavý a přátelský člověk, jenž neváhá podat pomocnou ruku a poskytnout cennou radu i nejmladším kolegům. Při příležitosti jeho 85. narozenin bychom mu chtěli do dalších let popřát především pevné zdraví a zachování životního i pracovního elánu, pro který jej všichni obdivujeme.

Poděkování: Tento příspěvek vznikl za podpory grantu GA ČR č. 16-04648S Odraz života našich předků v mizejících slovech.

Sabina Konečná

Institute of the Czech Language of the AS CR, v. v. i.

Department of Dialectology

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

s.konecna@iach.cz

